

MLČENÍ A MLUVENÍ

Když má člověk sluch plničký ptačího zpěvu a volání, má velmi opovržlivé mínění o lidské vřavě a dává si pozor, aby zůstal stranou, hezky dalek, blíží-li se pokřik lidských zneužívatelů hlasu. Stává se mi to často, ale přesto neklamu se v tom, že se to zřídka děje jiným. Lidé nemají kdy naslouchati ptákům tak důkladně, aby jejich zpěvem naplnili si vrchovatě sluch. Tu a tam pochvalují si jej toliko jdouce mimo, spěchajíce mimo se svou vážnou starostí. Hlas lidský je pro ně tisíckrát důležitější, i když se ozývá jen, aby se ozýval. Ticho, to jest nepřítomnost lidského hlasu a lidského lomozu, jest pro ně něčím obávaným skoro jako žalář. Nic jim nepovídá, jeho písně a ševely nepronikají k jejich otrlému srdci, ohlušenému mozku; lidé mají dlouhou chvíli v tichu, snad se ho bojí také jako pokušítele. Pročež, bratře, s ptáky jest nejlépe býti sám. A s ptáky, občane, jest nejlépe neobcovati, máš-li spokojeně jíti za svými obchody. Ptáci jsou věru toliko ptáci, kdežto les affaires sont les affaires!

Jsem špatný obchodník, protože jsem dobrý posluchač ptáků; spořím velice s obdivem k člověku, poněvadž navýsost obdivuji se ptákům. Jsou tedy, jak vidno, ptáci někdy velmi nebezpečni. Neboť člověk má býti přece dobrý obchodník a má míti v úctě bližního, ba obecná morálka praví, že jej má milovati jako sebe samého, s tím ovšem omezením, že toto jest ideál, který v praxi bývá přistřižen dodatkem: kde můžeš, liskni ho. Ale já ani toho ideálu nevyznávám a všeobecně jest mi bližší „němá tvář“ než bližní. Ta nemá tvář někdy tak zatraceně hezky a podivně zpívá.

Když v lese kos hlaholí čistě a sonorně svou tajemně milostnou píseň, když v zahradě pěnici klokotá v hrdle sladké šílenství, když v polích v ranním šeru neviditelní skřivani pozdravují nahoře nepřetržitým jásotem den a dole křepelka odpovídá jim podivným svým daktylem, když v lukách zrána a navečer chřystal vytrvale a monotónně

opakuje svůj zaklínací výkřik, — vari, lidský hlase! A musíš-li již něco říci, šepťej!

A to je právě to pěkné u ptáků a vůbec u živočichů, že cítíme plnou vnitřní odůvodněnost každého jejich hlasu a hlásku: netlachají nikdy zbytečně jako my lidé, ledaže člověk je tomu naučí. A pak jsou hříchem proti přírodě. Mně se aspoň protiví mluvící špaček. Ostatně i u živočichů, čím jsou mlčelivější, tím významnější jest jejich hlas, když se ozvou. Skřivánčí chvála boha jest jistě překrásná a hluboce podivná, ale oč mohutnějším ještě dojmem působí například štěkot lišky v ranní mlze nebo v šeru večerním, jak navýsost velebné jest ržání jelenovo!

Obdivuji se upřímně a neustále moudrosti zvířat, u nichž je všechno tak logické a nutné. Čím lépe některému rozumím, tím zřetelněji tohle cítím. A nejlépe to vidíme u jejich hlasu, nemohouce připustit, že nezkažený živočich může ho zneužít. Jak vděční měli bychom jim býti za to, neboť učinili by pravé peklo ze života, kdyby jako obecný člověk pociťovali potřebu pouštět neustále svou hubu na procházku.

Náš černý kocour, který jistě v zamilovaných nocích dovede se nadšeně a vydatně účastniti hrůzostrašných koncertů, jak tichý a na řeč skoupý je v normálním životě! Ozve se vlastně jen ve dvojím případě: chce-li něco a způsobí-li se mu bolest. Pravidelně činí to něžně; spravedlivý výkřik vydá jen, šlápne-li se mu na ocas. Mimoto jen jednou pozoroval jsem, že promluvil. To když mu před nosem ulétl vrabec, na kterého číhal. Zamňoukl krátce a tiše, jako by sám pro sebe zaklel. Jinak mlčí, věda, že stačí, když se mu v očích pozná, co si myslí. Proč tohle lidé všeobecněji neumějí?

Nejsem ostatně fanatik mlčení. Uznávám, že lidé, kteří milují ticho a rádi mlčí, pociťí jednou za čas naléhavou potřebu vymluviti se. Nemáme konečně rozum k tomu, abychom se asketicky oklešťovali a vyklešťovali, nýbrž abychom nějak chytře regulovali svoje ctnosti a slabosti. Takové vymluvení se není ovšem bez nebezpečnosti. Člověk odstraňuje ze sebe příliš nahromaděnou, obtížnou látku

operací trochu choulostivou, která sice vždy se podaří, ale nebývá stejně obratně provedena. Pro muže bývá hospoda operační síň.

Alkohol podporuje obyčejně odchod či odtok. Podporuje
5 a někdy i zbytečně stupňuje. Člověk zapomene se v upří-
mnosti. Je to snad mrzuté někdy, ale žádné neštěstí. Zne-
užije-li toho osel, pěstující celoročně společenský tlach a
nepotřebující tedy operace, čárky na pivním tácku jeho
10 oběti jsou přitěžující okolností — pro něho. Jinak mám
také tu zkušenost, že lidé, jejichž vymluvení ocitnuvšího se
na scestí byl jsem svědkem, znamenitě se mi přiblížili
lidsky. Ledakohos mám pro to rád, ač mi býval nepříjemný.
Kdežto ti věčně zalezlí ve své ulitě jsou mi zatraceně pode-
zřelí. Jejich nadšení připadá mi jako komedie, jejich oči
15 a uši číhají jako tajní policisté nebo jako ženy píšící romány.
Tito studení také jsou největší žvanilové: mluví stále a
mnoho, ale nejméně z potřeby, poněvadž chtějí býti nej-
méně upřímní. Člověku, který musí se vymluviti, aby mohl
mlčeti, mohou býti věru lhostejní jako kritikové. Ty doby
20 mlčení a naslouchání, vykoupené vymluvením se, jsou
příliš cenny, hlavně můžeme-li naplniti sluch ptačími
zpěvy.

Jak je pak protivnou vřava! Jak nepříjemným lidský dav!
Jak bolí lidský tlach, ba každé zbytečné slovo! Ale ticho
25 hladí, ptáci zpívají a zvířata dívají se rozumně; nemůžeš
se ani hněvati dlouho. Takovou tichamilovnou náladu měl
jsem až do prvního volebního dne. Veletok politických
tlachů protékal pomalu zemi, ale ke mně doléhalo jen
vzdálené jeho hučení. Když zaznělo trochu silněji, trhl
30 jsem sebou poněkud, ale léhal jsem pod buky a snažil jsem
se mysliti na rytmy, které odevzdám budoucnosti, a nikoli
na křik, který nám otravuje přítomnost. Házeli mi do okna
také volební letáky; těch klerikálních jsem hned použil,
ostatní házel jsem do koše. Ale myšlenky stávaly se poněkud
35 neklidnými. Přicházeli lidé: půjdu-li volit. Nu možná, od-
povídal jsem, vstanu-li včas z postele. To jsem ovšem již
věděl, že vstanu včas. Ale věděl jsem také, že nebudu volit
s naší většinou. A večer před prvním volebním dnem sedl

jsem a pomalu, skoro krasopisně psal jsem na volební lístek: Josef Hybeš...

Občanská povinnost? Chraň bůh: tomu se směju. Politická myšlenka? Snad. Ale hlavně: kulturní svědomí...

Byly doby v Čechách, kdy takzvaná mladá inteligence a sociální demokracie stály vedle sebe v boji o jisté kulturní hodnoty proti nacionální demagogii. Vzpomínám si často na jednu takovou schůzi (šlo o poměr Národního divadla k mezinárodním dělníkům), kde vedle Šaldy, Krejčího a jiných pokusil jsem se také uplatnit svou řečnickou chatrnost. Vidím, jako by to dnes bylo, přítele Dyka, který nám nechtěl rozuměti, stojícího pod pódiem a častujícího nás poctivými jizlivostmi. Kde jsou ty časy? Království má tohle za sebou. Sociální demokracie stala se národnější, nestala se kulturnější. A „mladá inteligence“, až na několik vyjímek, je chladná a vypočítavá. Ale na Moravě opakuje se tohle jinak. Boj národnosti s mezinárodností byl přes veškeru přirozenost a nutnost některých momentů přece jen v podstatě nedorozumění: zcela správně usmíváme se dnes na Moravě starým šlágrům, dokonale již neupřímným. To, co bylo tehda v Čechách, u nás neopakuje se a opakovati se nebude; je to vyřízená věc. Ale ta naše nevyřízená není nikde nedorozuměním, není také bojem stran, táborů, mínění. Je to více, nepoměrně více, je to boj, v němž jde o život a smrt, o světlo a tmu, o prastarý útok a prastarou obranu, jejichž jevištěm není jen jedna země, jejichž jevištěm může se v každém okamžiku státi každá země — i Čechy, aklerikální Čechy, které tohle nemají ještě za sebou. Před sebou možná.

Byly v Čechách doby, kdy také anarchisté volili sociální demokraty: život byl příliš naléhavý, zásada příliš krásná. Proto se mi nedivte, staří kamarádi. Vím také, že volební porážka klerikálů, ani ta poměrná dnešní, ani ta veliká příští není všecko. Ale ona není také jen politický okamžik a politický fakt, nýbrž přirozeně i důsledek dlouhých let práce, důsledek nepolitického faktu, že v tolika a tolika moravských duších probudilo se kulturní svědomí. Osvícená země nedává mandáty klerikálům, to je jasné; ale musí

nám býti jasno i, že vzrůst osvícenosti nezáleží jen na rušení jejich moci mravní, nýbrž i na zlomení jejich moci zevnější, politické, která ostatně v našem případě je tou hlavní, poněvadž nemůže býti již pochybnosti o tom, že klerikály
b nedrží víra, nýbrž prodajnost.

Tak jsem tedy stanul s hlasovacím lístkem, s papírkem, který jinak z hloubi duše nenávidím, na dědině, kde mládež sháněla statečně hlasy pro „bratra“ Langra. Myslil jsem si: je opravdu nutno býti mladým, abychom pomáhali klerikálovi oklikou přes br. Langra. Neboť k ničemu jinému nejsou přece na Moravě nár. soc. jenerálové. Snad jsem to i řekl. A snad mi bylo i líto několika hochů. A tak jsem se tedy dostal i na jednu voličskou schůzi.

Je to zlé, musí-li člověk od ptačích zpěvů do lidské vřavy.
15 Ale musí-li? Je-li to už jeho osud? Bylo by to ještě horší, kdyby se znásilnil.

Ale u nás jsou voličské schůze tiché. Dvě hlučné, které jsem tu minule zažil, měl jsem sám na svědomí. Pan kandidát mluví klidně ke klidným pětadvaceti posluchačům.
20 Vskočí-li mu někdo do řeči, to jen aby dokázal, že také něco ví o cifrách, o něž se kandidát opírá. Je to pokrokový kandidát a je mi ho líto. Namáhá se zbytečně. Z těch pětadvaceti pět bude jej volit, i kdyby tu nemluvil. Těch ostatních dvacet jest už prodáno dr. Dolanskému. Mlčí jako
25 zařezaní. Proč jsou zde, ví bůh. Ale já v tu chvíli nenávidím jejich mlčení.

Nikoli, voličská schůze není místo, kde se mlčí. A mlčení těch dvaceti jest jako těžké mračno, pod nímž se člověk dusí...

30 Nynější volby mají provéstí důkaz, že rozhodná a důsledná politika vede k cíli. Už jej vlastně provedly. O důkaz, je-li to politika správná, neběží. Lidé poctiví to vědí, a ti prodejní také. A kdyby ani toho nebylo: je směšno přiti se o oprávněnost nezbytností. Ale nynější a všechny další
35 volby budou míti ještě jeden význam více než politický. Přispějí citelně k znemožnění politického mlčení. Nutí a stále více budou nutiti lidi, kteří nechtějí promluvíti, aby přece promluvíli.

Mám rád lidi, kteří málo mluví. Nebývají mezi nimi lidé, kteří zmlkají, když je třeba promluvit. Ale s lidmi, kteří náhle a nápadně zmlknou, když hovor přejde na politiku, mám soucit. Jsou zbabělí zbabělostí smutnou jako někdy mlčení vězňovo v samovazbě.

Nic je neomlouvá. Že nerozumějí politice? Toho po nich nikdo nežádá. Že nerozeznávají den a noc? To je lež. Nejsou tak naivní, jak se chtějí zdát. Mají mínění. Jejich odmlčování se jest příliš systematické. Kdyby byli docela naivní, nebáli by se. A oni se bojí. Jsou to často lidé, kteří kulturně pracují. Ale jejich mlčení bývá docela nekulturní. Neboť každá kultura musí mít dvě tváře: odbornou a mravní; má-li jen tu odbornou, není to kultura.

Jiní mlčí z potměšilosti, jako těch dvacet z naší voličské schůze. Ti budou k řeči donuceni nejdříve.

Také o to jsou lepší ptáci a živočichové vůbec než lidé, že znajíce pravého mlčení neznají tohoto mlčení zbabělého nebo potměšilého. Jsou volní a upřímní. Proto je také tak volno a dobře dobrému člověku u nich...

Ještě týden a bude u nás pokoj. Pak už jen města budou ještě chvíli hučeti do mých potulek. Ale celkem vzato, ztratil jsem měsíc duševního klidu: vlast — adoptovaná bez domovského listu — vyplnila mi jej přímo i nepřímo vřavou, a já jsem klel a polýkal jsem vztek, a zase jsem měl radost, nu a všechno, co přinese taková chvíle. Ještě tedy několik dní: zase budu mít chuť chytiti za krk bratra sokola, který dům od domu agituje pro klerikála, nebo naplíti do tváře několika pokrytcům nebo říci několik pěkných slovíček sedlákovi, který ještě dnes věří advokátu panáčků. Pak se vrátím k ptákům a lesům, k blaženému mlčení, které má nicméně své meze. Poznal jsem také několik lidí, kterým jsem, jak teď vidím, příliš zdvořile děkoval za pozdrav. Vynasnažím se napravit to. Mám rád jasno mezi lidmi. Také klobouk se přitom ušetří.